

УДК 339.7

*В. Ю. Дудченко, к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки
Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської
справи Національного банку України»*

МІЖНАРОДНИЙ РИНОК ЗОЛОТА: СУЧАСНИЙ СТАН ТА СТРУКТУРА

У статті проаналізований стан та розглянуті сучасні тенденції міжнародного ринку золота, охарактеризовані основні етапи розвитку ринку дорогоцінних металів в Україні.

Ключові слова: ринок золота, міжнародний ринок золота, золотовалютні резерви, золото.

Постановка проблеми. В процесі функціонування і розвитку світової економіки відбувається переоцінка соціально-економічної сутності золота, його функцій, ролі в національних економіках та на міжнародному ринку. На сьогодні обсяг золотого запасу відображає валютно-фінансові позиції країни і служить одним із показників її кредитоспроможності. Підвищення ступеню волатильності валютних ринків змушує суб'єктів світового господарства повертатися до традиційної форми збереження резервів, що проявляється у зростанні попиту на золото. Саме тому, актуалізуються питання дослідження сучасного стану та структури міжнародного ринку золота.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам теоретичного і практичного аналізу факторів впливу, використання золота у світовому фінансовому та товарному обігу присвячені наукові дослідження вітчизняних вчених, так, особливості формування ринку дорогоцінних металів в Україні розглянуті у роботі Ю. Блащук [2], аналізу питання інвестицій у золото приділена увага у роботах О. Дуднікова [3], теоретичні основи ринку золота опрацьовані у роботах А.М. Мороз, М.Л. Савлук [1].

Невирішені раніше частини проблеми. На сьогодні залишається мало дослідженими питання характеристики сучасного стану міжнародного ринку золота, аналізу етапів формування і розвитку ринку банківських металів в Україні.

Мета статті - дослідження основних аспектів функціонування міжнародного ринку золота. Для досягнення мети були визначені наступні завдання: дослідити сучасний стан міжнародного ринку золота, охарактеризувати основні тенденції міжнародного ринку золота, проаналізувати етапи створення та особливості функціонування ринку дорогоцінних металів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Золото в процесі еволюційного розвитку світової валютної системи відіграло важливу роль в структурі міжнародних резервів. Поступово відбувався процес угасання функцій золота як грошового матеріалу й міжнародного ліквідного засобу, з характерним прискоренням процесу демонетизації у 90-х рр. ХХ ст. і на початку ХХІ ст. Дана тенденція призвела до зростання ролі золота лише у сфері приватного споживання і накопичення. До початку ХХІ ст. золото витіснялося зі світового грошово-валютного механізму іншими ліквідними засобами і фінансовими активами.

Розглянемо основні характеристики сучасного стану міжнародного ринку золота. Результатом курсових коливань, що спостерігаються останнім часом у співвідношенні ключових валют, стало збільшення частки золота в структурі світових резервів. При цьому найбільший серед країн індивідуальний золотий запас сформувався в США (8133,5 тон). За даними World Gold Council, станом на липень 2012 року, власниками найбільшого золотого запасу є США, Німеччина, Італія, Франція (табл. 1).

Наведені дані зміни золотих запасів країн за період з 2005 по липень 2012 років свідчать, що основним власником золота (близько 85% золотих резервів світу) є «десятка» провідних країн (динаміка зміни частки золота у резервах країн-власників найбільших золотих запасів зображена на

рисунку 1), золоті резерви розподілені нерівномірно (США - 8 тис. т, Німеччина - 3,4 тис. т., Франція - 2,4 тис. т., в Італія - 2,4 тис. т), періодично відбувається їх перерозподіл відповідно до зміни позиції країни у світовому виробництві та торгівлі.

Таблиця 1

Динаміка зміни золотих запасів зарубіжних країн (млн. тон)*

Країна	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	липень 2012
США	8133,5	8135,0	8133,5	8133,5	8133,5	8133,5	8133,5	8133,5
Німеччина	3433,2	3427,8	3422,5	3417,4	3412,6	3406,8	3396,3	3396,3
Італія	2451,8	2451,8	2451,8	2451,8	2451,8	2451,8	2451,8	2451,8
Франція	2958,2	2802,1	2688,9	2568,3	2452,8	2435,4	2435,4	2435,4
Китай	600,0	600,0	600,0	600,0	600,0	1054,1	1054,1	1054,1
Швейцарія	1290,1	1290,1	1290,1	1113,2	1040,1	1040,1	1040,1	1040,1
Японія	765,2	765,2	765,2	765,2	765,2	765,2	765,2	765,2
Росія	386,7	386,5	400,3	457,0	531,9	663,8	882,9	911,3
Нідерланди	722,4	656,7	640,9	621,4	612,5	612,5	612,5	612,5
Індія	357,7	357,7	357,7	357,7	357,7	557,7	557,7	557,7

* (складено автором за даними World Gold Council [http://www.research.gold.org/reserve_asset/])

З метою дослідження основних аспектів функціонування міжнародного ринку золота відокремимо основні тенденції, що його характеризували у 2009 – на початку 2012 років:

- ситуативна корекція вартості золота (рис. 2);
- зростання ціни на золото спричинене дією поточних глобальних заходів із стимулювання економіки, що провокували інфляцію;
- зростання глобального попиту на золото одночасно із зростанням заробітних плат у таких країнах як Китай і Індія;
- збільшення центральними банками країн золотих запасів, зокрема інтенсивне нарощування золотих резервів Центральним банком Китаю (див. табл. 1);
- скорочення видобування золота найбільшим виробником золота у світі - Китайською Народною Республікою, через спустошення золотих родовищ країни;

— збереження центральними банками країн ЄС статусу найбільших власників золотого запасу (див. табл. 1);

— корелювання ціни на золото з сировинними ринками;

— здійснення визначального впливу на ринок золота з боку США та ЄС, що контролюють 70% офіційних золотих запасів;

— прогнозоване зростання ціни золота у 2012 році, з причини додаткової емісії долара США та зростання готівкової маси в західних економіках (надання кредиту МВФ проблемним членам ЄС);

— виконання інвестиційним попитом функції визначального фактору на ринку золота.

Наведені тенденції вказують на мінливість міжнародного ринку золота, зростання ролі золота у якості ліквідного інвестиційного активу та засобу збереження, доводять необхідність дослідження аспектів формування золотовалютних резервів країн.

Однією з важливих характеристик стану міжнародного ринку золота у 2010 році стало зростання впливу «китайського фактору». На тлі боргової кризи в Європі та політики монетарного послаблення в США ринок золота в Китаї визначається державною політикою як важлива складова фінансової системи, як фактор удосконалення фінансового ринку і підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Таблиця 2 показує характеристику змін у золотих резервах деяких зарубіжних країн. Основні тенденції: покупка золота центральними банками країн, що розвиваються з метою диверсифікації золотовалютних резервів, зменшення в них частки долара США; продаж золота центральними банками країн Європи; накопичення золота центральними банками Філіппін, Венесуели шляхом покупки у місцевих виробників; падіння попиту на золото з боку Індії, що пояснюється послабленням національної валюти; зростання інвестиційного попиту, попиту у ювелірній промисловості та промисловості в Китаї після лібералізації ринку золота у 2008 році.

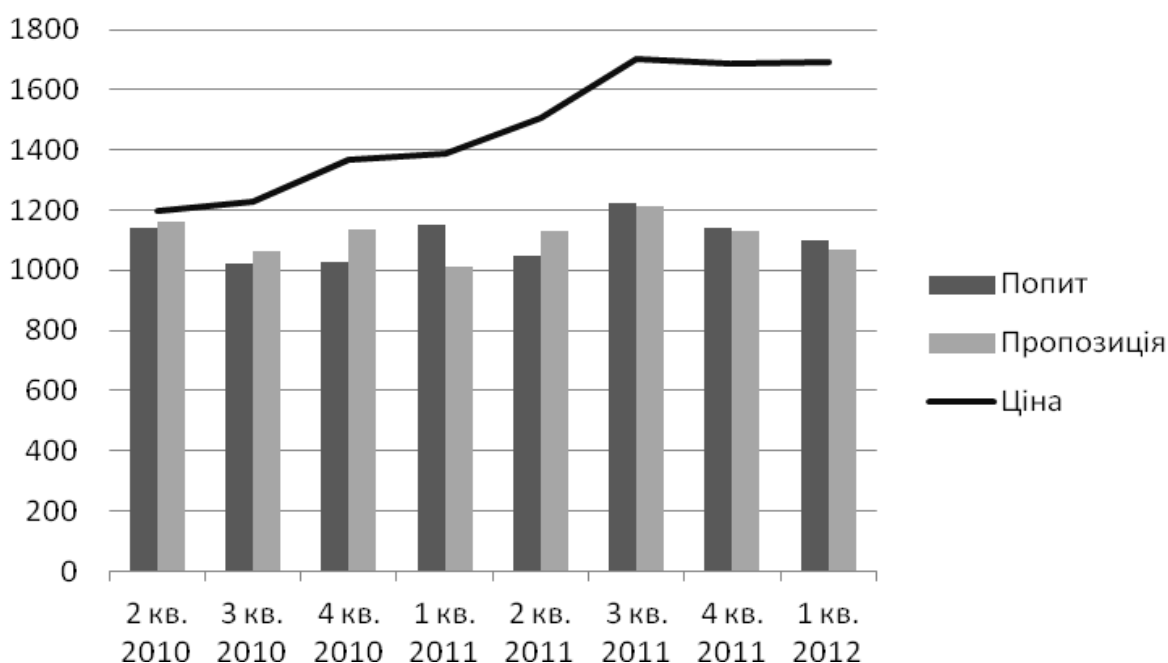
Дослідження сучасного стану міжнародного ринку золота передбачає розгляд тенденції останніх років щодо зміни кон'юнктури на ринку золота.

Таблиця 2

Характеристика змін золотих запасів зарубіжних країн

Країна	2009 рік	2010 рік	2011 рік	Січень-червень 2012 рік
Німеччина	Продаж	Продаж	Продаж	
Франція	Продаж			
Швеція	Продаж			
Китай	Покупка 454 т., що була заявлена у квітні, відбулася за період з 2003 по 2009 рр.			
Росія	Продаж на внутрішньому ринку	Продаж на внутрішньому ринку	Продаж на внутрішньому ринку	Продаж на внутрішньому ринку
Індія	Покупка 200 т. от МВФ			
Білорусія	Покупка та обмін	Покупка та обмін	Покупка та обмін	
Казахстан	Покупка та обмін	Покупка та обмін	Покупка та обмін	
Мексика	Довгострокові програми з продажу та періодичний приріст резервів	Довгострокові програми з продажу та періодичний приріст резервів	Приріст резервів та торгівля	
Філіппіни	Покупка виробленого в місцевих масштабах золота з метою продажу чи збереження в резервах	Покупка виробленого в місцевих масштабах золота з метою продажу чи збереження в резервах	Покупка виробленого в місцевих масштабах золота з метою продажу чи збереження в резервах	Покупка виробленого в місцевих масштабах золота з метою продажу чи збереження в резервах
Таджикистан			Торгова діяльність	Торгова діяльність
Венесуела	Покупка виробленого в місцевих масштабах золота	Покупка виробленого в місцевих масштабах золота	Покупка	
Таїланд		Покупка	Покупка	
Греція	Покупка монет	Покупка монет		

Дані щодо стану кон'юнктури міжнародного ринку золота за період 2010-2012 років (рис. 1) показують його волатильність (перевищення темпів росту пропозиції над темпами росту попиту в 2010 році, зменшення попиту і зростання пропозиції у першій половині 2011 року та зменшення попиту та пропозиції на початку 2012 року), що пояснюється коливаннями інвестиційного попиту, інфляційними очікуваннями інвесторів, зменшенням золотовидобування, зміною ролі центральних банків на міжнародному ринку золота.

Рис. 1. Зміна кон'юнктури міжнародного ринку золота (складено автором за даними World Gold Council [<http://www.research.gold.or>])

Як засвідчує графік зміни світової ціни на золото (рис. 2) у період 2000-2001 років ринок золота характеризувався низькою волатильністю. Динаміка 2002-2012 років характеризується стійкою тенденцією до зростання. Особливо нестійкими коливаннями та різким зростанням цін відзначається період 2006-2010 рр. Це пояснюється тим, що попит на золото постійно зростає як на інвестиційний інструмент і як на товар, який є сировинним ресурсом. В період світової економічної кризи на ціну золота впливав промисловий попит, який падав, і в результаті зумовив

додаткову волатильність вартості металу, а з іншого боку - інвестиційний попит, що підвищував ціну на золото.

Рис. 2. Зміна світової ціни на золото за період 2002-2012 років (за даними World Gold Council [http://www.gold.org/investment/statistics/gold_price_chart/])

Розглянемо поетапно особливості формування та функціонування ринку золота в Україні.

1 етап (1991-1996 рр.). Початок даного етапу відзначається прийняттям постанови від 2 грудня 1991 р. Верховною Радою України «Про створення запасу дорогоцінних металів і каменів», з наділенням Національного банку України правом збору та збереженню золотого резерву країни.

2 етап (1997-2001 рр.). Даний етап характеризувався прийняттям наступних нормативно-правових актів:

- 1997 рік - Закон України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними»;

— 1998 рік - Положення «Про організацію торгівлі банківськими металами на валютному ринку України».

Одним із здобутків даного етапу стала поява з січня 1999 року оптової торгівлі банківськими металами, що стала відбуватися на Українській міжбанківській валютній біржі (УМВБ). Відмінною рисою даного етапу була фактична монополізація ринку банківських металів України Правекс-Банком та VABБанком, які встановлювали ціну на золото на 15-20% вище, ніж в Лондоні (дана маржа набагато перевищувала витрати на транспортування золота в країну, різні комісійні західним банкам і нормальний рівень рентабельності).

3 етап (2001-2003 рр.) Даний етап характеризується активізацією ринку дорогоцінних металів, яка відображалася у наступних процесах:

- поява нових ліцензованих професійних учасників - комерційних банків;
- збільшення поінформованості учасників ринку: поява публікацій в діловій пресі;
- збільшення попиту на нові фінансові інструменти з боку населення та юридичних осіб (в тому числі страхових компаній);
- затвердження нового порядку ввезення-вивезення з України банківських металів (Постанова Національного банку від 07.03.2001р.);
- торгівля Національного банку України банківськими металами на металевій секції Української міжбанківської валютної біржі;
- заснування у 2001 р. Універсальної товарної біржі «Контрактовий дім УМВБ» як дочірньої структури ЗАТ «Українська міжбанківська валютна біржа». На неї були переведені ринок банківських металів (золото, срібло, платина, паладій) і ринок товарних ресурсів з метою їхнього подальшого розвитку;
- переведення Універсальної товарної біржі «Контрактовий дім УМВБ» з лютого 2003 р. на щоденні торги банківськими металами;

- лібералізація ринку дорогоцінних металів: спрощення процедури ввезення золота в Україну, його декларування, схеми його купівлі в комерційних банках, покращення умов зберігання золота населенням в комерційних банках;
- підвищення конкуренції, за рахунок чого маржа в деяких банках досягла рівня у 3-4% (по відношенню до цін оптових закупок за кордоном).

4 етап (2004 рік - сьогодні). В Україні на сьогодні існує два сектори ринку золота. Один з них регулюється і контролюється Міністерством фінансів України та покликаний обслуговувати потреби суб'єктів підприємницької діяльності в золоті, якість якого не узгоджується з міжнародними стандартами. Другий - ринок банківського золота в зливках - регулюється і контролюється Національним банком України та оперує із золотом, яке відповідає міжнародним стандартам. Основною характеристикою українського ринку банківських металів на 4 етапі є незначний попит на золото з боку інвесторів та ювелірної промисловості. Щодо ціни на золото, встановленої Національним банком України, то можна відзначити наступні важливі характеристики:

- вузький діапазон коливання курсу золота;
- наявна тенденція до зростання курсу золота.

Висновки. Функції золота поступово змінювалися з еволюційним розвитком міжнародної валютної системи: від функціонування золотого стандарту до використання золота лише як інвестиційного ліквідного товару. Незважаючи на юридичну демонетизацію, золото продовжує відігравати важливу роль у міжнародних валютно-кредитних відносинах, яка полягає в наступному:

- 1) поряд із резервними валютами золото використовується для погашення пасивного сальдо платіжного балансу;
- 2) золото є світовими грошима, зберігаючи їх потрійне значення: служить загальним купівельним, платіжним засобом і матеріалізацією

суспільного багатства; є загальним товаром світових грошей, за рахунок якого можна придбати на ринках золота необхідні валюти, а вже за ці валюти - будь-який товар, погасити заборгованість; у випадку кризи зростає роль золота як надзвичайних світових грошей.

3) держави намагаються на певному рівні на випадок економічних, політичних, воєнних ускладнень підтримувати золоті резерви з урахуванням їх значення. Центральні банки бережуть свої запаси, а деякі купують їх на золотих аукціонах для поповнення (це переважно країни, що мають позитивне сальдо платіжного балансу);

4) центральні банки використовують свої золоті резерви для угод «своп», забезпечення міжнародних кредитів. З метою покриття дефіциту платіжного балансу і сплати зовнішніх боргів вони періодично частину золота продають для поповнення валютних резервів.

Список використаної літератури

1. Банківські операції: Підручник. - 2-ге вид., випр. і доп. / А.М. Мороз, М.Л. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. А.М. Мороза. - К.: КНЕУ, 2002. - 476 с.
2. Блащук Ю. Деякі міркування щодо ринку дорогоцінних металів в Україні // Вісник НБУ. – 2000., № 7. – С. 54-56.
3. Інтернет-журнал по страхуванню „Фориншурер” [Електронний ресурс] / Е. Дудникова. Обзор мирового рынка золота. Анализ цен и прогнозы развития до 2012 года. – 2010. — Режим доступа до журналу: <http://forinsurer.com/public/10/02/19/4042>.

Summary

Modern tendencies of the international market of gold are considered also a condition is analysed in article, the basic phases of development of the market of precious metals in Ukraine are characterized in article.